

Восьмый научный семинарь карпаторусиністікы

Термін і місто реалізації: **21. априль 2010, Інштїт русиньского языка і культуры, Пряшівска універзіта у Пряшові**
 Выступаючий: **професор Павел Роберт Магочій, Тороньска універзіта**
 Тема реферату: **Традіція автономії на Підкарпатській Русі (Закарпатю)**

Выступаючий на другім тогорічнім научнім семинарю карпаторусиністікы (цілково восьмім) історік, професор Тороньской універзіты в Канаді, **Павел Роберт Магочій** уж традично несподівуе темами, котры в данный час найвеце резонують в мікрорегіоні, заселенім Русинами. Єднов них є і тема автономії Закарпатської области на Україні, котра „розрушала“ за послїдні роки „спокійны воды русиньскы“ нелем жытелїв Закарпатя і Русинів у сусїдніх державах, але передовшыткым притягла позорность медій як українських ці російських, так і медій в других славянських і неславянських державах. А чом? Бо на Підкарпатю наслідком довгорічного нерішаня народностных прав Русинів ці заперанєм очей перед легалным дожадованєм ся своїх народностных прав єдной народностной меншыны, тот меншына (ліпше повіджено, єй найрадикальніше крыло репрезентоване православным священником отцем Димітрієм Сидором) зачала рїшати ситуацію радикално – розлічныма выголошенїями о незалежности уж не автономной области, але „республики Підкарпатська Русь“, обертаючі ся на Росію, котра бы мала „захранити“ Русинів на Підкарпатю.

Сондов до історії од часів великой французькой революції 1848 року і наслідного 1849 року, од котрого ся датують першы пробы карпатських Русинів здобыти свою незалежность, вказав професор Магочій на факт, же вопрос автономії не є у Русинів якимсь новым явом і же він ся в розлічных історічных моментах настолєвав то з меншов, то з бівшов силов, в залеж-
(Продовжїня на 2. стор.)

• На 8. семинарі карпаторусиністікы на Пряшівській універзіті взацного гостя з Тороньской універзіты, проф. Др. П. Р. Магочія, привїтала директорка ІРЯК ПУ у Пряшові, доц. ПгДр. А. Плішкова, ПгД. (зліва). По рефераті і дискузіі представила асістентка ІРЯК ПУ, ПгДр. К. Копорова, нову цїнну книжку з области русиністікы автора професора Врайтоньской штатной універзіты в америцькїм Дейтоні, Др. Степана Пюа – *The Rusyn Language (Русиньскый язык) (Мюнхен, 2009).*

• На семинарі ся зышло много людей, котры ся интересують русиністіков: (в першїм рядї зліва), В. Противняк, Др. П. Крайняк, о. ПаедДр. Ф. Данцак.

• Є сімпатичне, же на семинарі карпаторусиністікы регуларно зачали ходити штуденты, што ся на Пряшівській універзіті учать русиньскый язык і літературу: (зліва) М. Павліч, М. Дзубова, Я. Богуська і А. Галлова зо своїм учїтелєм доц. ПгДр. А. Антоняком, к. н.

• На 8. семинарі карпаторусиністікы 21. априля 2010 презентовали ся выданя Інштїтуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові, але і найновшы книжки редакції Русин і Народны новинкы і далшых выдавателїв.

Пропозиція на рїшаня прав народностных меншын

22. і 23. марта 2010 ся стрїтили у Вініці, окрес Велькі Кыртїш, участници найвекшых історічных народностных меншын жыючих на Словеньску – чеськой, мадярьской, німецькой, ромской, русиньской і україньской, абы дїскутовали о правах і статусі народностных меншын в СР. На стрїчі взяли участь: **Б. Грубік (Чемадок, председа), Г. Балог (Чемадок, підпредседа), П. Долежал (Ческый сполок на Словеньску, председа), С. Данїел (Інштїтут ромской верейной політїкы), О. Пеш (Карпатсько-німецькый сполок, председа), К. Петец (Округлый стїл Мадярїв на Словеньску, говорця, Форум інштїтут), В. Противняк (Русиньска оброда на Словеньску, председа), М. Кереканїч (Русиньска оброда на Словеньску) і П. Сокол (Союз Русинів-Українцїв на Словеньску, председа).**

Імпулзом на таку дїскузію была стрїча представителїв народностных меншын із президентом СР, Іваном Гашпаровїчом і підпредседом влады СР про людьскы права і меншыны, Душаном Чапловичом, по котрїм были представителї меншын посмілены, жебы предложили припоминкы на змїну легїслатївы дотыкаючой ся народностных меншын. Были ідентїфікованы слїдуючі округы проблемів, котры бы было треба легїслатївно рїшати.

1. Комплексный закон о правнім статусі і охрані народностных меншын (закон о народностных меншынах)

Тот закон бы мав обяговати дефініцію народностной меншыны, характерїзовати тіпологию народностных меншын на Словеньску і мав бы задефіновати їх статус в рамках уставы.

Закон бы мав забезпечити комплексны рамки:

– на створїня условий на ефективну реалізацію прав особ, які належать к народностным меншынам, на їх всесторонний розвой, на выявлїня, захованя і розвиваня своєї ідентїты, в тім числі і на створїня потребной інштїтуцїональной і фїнанчой базы (Устава, ст. 34, абз. 1, Рамковий договор, ст. 5);

– на створїня условий забезпечуючїх повну і функчну рівноправность мїджі представителїями народностных меншын і тыма, котры належать к векшыні у вшыткых сферах господарьского, сполоченьского, політїчного і культурного жывота (Устава, ст. 34, пункт 2ц), Рамковий договор, ст. 15), наприклад у формі:

- заступлїня в Народній радї СР народностных меншын;
- створїня центрального органу штатной справы, котрый бы ся занимав проблематїков народностных меншын;
- змїны штатуту і поставлїня Рады влады про народностны меншыны і

(Продовжїня на 2. стор.)

Пропозиція на рішення прав народностных меншын

(Закінчення із 1. стор.)

етнічні групи так, жебы ся реално стала ефективним конзултачным органом у вопросах народностных меншын;

- створіня конзултачных органів у вопросах народностных меншын і на уровни штатной справы і територіальной самосправы.

До процесу приправы закона мають быти активно запоены і ефективно заангажованы представителі окремых народностных меншын, дотримавчі принцип репрезентативности і інклузивности.

2. Закон о вживаню языків народностных меншын

Участници стрічі запропонували новелізувати закон о вживаню языків народностных меншын у звязи з пропозиціями Высокого комісаря ОБСЕ про народностны меншын і Выбору міністрів Рады Европы (Устава, ст. 34, абз. 1, дале пункты 2а і 2б; Рамковий договор, статі 5, 9, 10, 11 і 12), решпектуючі слідуєчі принципы:

- перед выпрацованём закона бы мала быти предложена фундована і обективна справа о реалізації языковых прав на народностно змішаных територіях; до процесу приправы справы бы мали быти запоены представителі народностных меншын, представителі майорітного народа жыючі на народностно змішаных територіях;

- закон має створити рамки на реалізацію завязків, котры Словенська республіка на себе взяла з ратифікацій Европської харты регіональных або меншынових языків.

3. Закон о фінанцованю меншынових культур

Ёго цілём бы мало быти створіня условій на ефективну реалізацію прав особ, які належать к народностным меншынам, на проявліня, захованя і розвиваня своєї культуры, враховано створіня потребной інституціональной і фінанчнй базы (Устава, ст. 34, абз. 1, Рамковий договор, ст. 5);

- участници стрічі запропонували повязати фінанцованя меншынових культур з

штатным распочтом, враховано адекватно підвишити процент штатной дотації на підпору меншыновой культуры в рамках капітолы творчосты, шырїня і презентація культурного богатства;

- створити народностны регіональны освітны центра на підпору культуры народностных меншын;

- забезпечити центры фінанцованя холем єдного професіонального театру і професіонального культурного колективу про каждую велику народностну меншыну;

- забезпечити фінанцованя самостатных народностных музеїв;

- створити регіональны народностны центры вольного часу;

- забезпечити інституціоналну підпору выскуму проблематикы народностных меншын.

На стрічі участници конштатовали, же політичний і сполоченський розвой по новембрі 1989, як і по vzniku самостатной Словенської республіки в януарі 1993 дали новы можности на індивідуальный розвой народностных меншын і їх сполоченських організацій. Устава СР, главно статья 34, антидискриміначний закон, дале Рамковий договор Рады Европы на охрону народностных меншын, як і Европска харта регіональных або меншынових языків гарантують рівноправность народностных меншын і їх шпещіфчны права в общім аспекті. Але надале абсентують такы єднозначны легіслативны, інституціональны і політичны гаранції, котры бы забезпечили всесторонний розвиток наших народностных комуніт в довгім часовім горизонті, котры бы гарантовали їх ефективну рівноправность в каждой области сполоченского живота і які бы загамовали їх швыдку асіміляцію, котра є беспспорным фактом.

Тоту пропозицію участници стрічі послали представителям остатніх меншын, підпредседови влады СР Душанови Чапловичови зо жадостів заевідовати ей до програму засіданя Рады влады СР про народностны меншыны, президентови СР Іванови Гашпаровичови зо жадостів ініціувати серію одборных конзултацій о деталях той пропозиції під ёго покровительством. Б. Г.

• На 8. семінарі карпаторусиністікы: (зліва) проф. ТгДр. М. Герка, к. н., доц. ПгДр. А. Плішкова, ПгД., проф. Др. П. Р. Магочій, ПгДр. К. Копорова і Ф. Віцо.

(Закінчення із 1. стор.)

ности од сполоченсько-політичної клімы. Тоты, што были участны на першім семінарі (фебруар 2009), на якім на тему міджіетнічного сполужытя без насилства выступав тыж П. Р. Магочій, могли выдедуковати, яка буде „прогноза“ або, ліпше повіджено, проба зробити на основі історічных скусеностей якась заключіня у вопросі стратегії, т. є., як бы мали Русины на Підкарпатю поступати, жебы ся домогли своїх прав. Но предці лем, простор на діскузію дав можность высловити ся многым притомным к тому вопросу. Ту суть реакції дакотрых діскутуючіх, котры ся нам віділи найінтереснішы:

Владимір Противняк (председа Русиньской оброды на Словенську і таємник Світової рады Русинів) поважовав за потребне підкреслити, же Світова рада Русинів на своїм посліднім засіданю в Празі ся інтензивно занимала вопросом

Восьмый научный семінар карпаторусиністікы

Русинів на Закарпатю і сконштатовав, же найважніше є, жебы Світовий конгрес Русинів не перерушив комунікацію з Русинами на Україні. Треба вытворити приязну політичну кліму на то, жебы владны органы України были позітивно наклонены вопросу узнаня самостатной народности „Русин“ на території України.

В тім одношіно реферуєчій – професор Магочій підкреслив, же членове СРР ся стрічали з діпломатами скоро шыткых держав, де жыють Русины, враховано діпломатів України і їх діскузію на тему узнаня народности „Русин“ на Україні мали позітивный характер.

Мгр. Петро Крайняк (МО РОС Пряшів): „Я поважую вопрос автономії на Закарпатю як легітимный. Бівшой части з нас ся проблем Русинів на Закарпатю не дотыкає прямо... Суть ту старшы, котры мають солідны пензії, як і штуденты, котры не мають проблем з каждоденным боєм о фалаток хліба і можуть спокійно штудувати на універсіті. Зато нам легко выступати проти радикалізації дакотрых Закарпатців, котрым є тяжко, може сі ани не знаме представити як... Міджііншым, отець Димітрій Сидор – православный священник, о котрім ся говорить як о радикалови одкликуючім ся на поміч Росії, перед недавным часом проголосив, же бы быв рад, кібы православна церьков на Закарпатю належала під юрисдікцію православного митрополиты Чеських земель і Словенська або під юрисдікцію сербского патріархы, а не під Москву, як то є дотеперь. Про мене то є єднозначный сігнал, же отець Сидор ся хоче орьєнтовати на зєдначену Европу.

Валерій Падык, к. н. (Выскупный центр карпатістікы, Ужгород): „Видит ся мі, же влада України была кінцём року 2007 приправлена узнати Русинів за окрему народностну меншыну, но яраз радикальны силы і проявы екстремізму заставили тоту добру волю. Отець Сидор выголошує, же докы не буде вирішений політичний вопрос Закарпатя, даремно Русинам робити в области культуры. Думам сі, же не має правду, бо культурологічна работа пробуджати і зміцнює у закарпаських Русинів чутя ідентіты, о котрім ся в минулости бояли бодай лем бісідувати... Русины на Закарпатю суть горды, но і культурны люде, котры і наперек тяжкостям мусять выступати культурно і в рамках толеранції розлічных поглядів добивати ся своїх прав штандартнымы способами, котры суть характерны про цивілізованный світ.

Мож сконштатовати, же значна часть участників (участь на семінарі взяло понад 40 людей розлічных віковых категорій) ся стожнила з фактом, же Русины на Підкарпатю бы мали надале ініціувати діскузію з теперь уж новозволенным президентом України і найвысшыма представителями державы і дожадовати ся в першім ряді признаня їм статусу народностной меншыны, жебы ся дістали на рівноправну уровень з другыма народностнымы меншынами на Україні. В тім бы їх мали інтензивно підпорувати шыткы Русины, котры жыють в розлічных державах, но може дакус активніше і конкретніше, як дотеперь. А вопрос автономії, то в сучасности не є лем жадостів самых Русинів на Підкарпатю, бо народностне зложіня днешнєго Підкарпатя є значно пестре. Хоць в тім одношіно може треба припомянати факт, же в референдумі з децембра 1991 року переважна векшына Закарпатців (78 %) ся высловила за автономію, котру їм в тім часі першый президент незалежной України Леонід Кравчук і приобіцав. Шкода, же зістало лем при обіцяню... Може бы днешь сітуація на Закарпатю была намного спокійніша.

Кветослава КОПОРОВА, фоткы Петро КРАЙНЯК, мол.

З ПОШТАРСКОЙ ТОРБЫ

Не вшытко правда...

Важена редакція Народных новинок,

пишу Вам свої фактографічны претензії до статі Й. В. Тімковіча, ЧСВВ, з Кошиць „Найвекшыи грекокатолицький історік (20 років од смерти Штефана Папа)“ (НН 11 – 12/2010, с. 2).

Автор пише, же отець Штефан Пап у роках 1968 – 1989: ... „(в тых роках в цілій грекокатолицькій Пряшівській єпархії ніхто не публікував, окрема нєго)“, т. є. сам публікував.

То неправда. Публікували о. Др. Франтішек Данцак, о. Др. Еміл Корба і о. Др. Маріян Іван Поташ, ЧСВВ.

Він николи (о. Ш. Пап) не публікував цілы часописы (Слово, Благовістник). Єден час був їх редактором, подобно і о. М. І. Поташ, ЧСВВ. Публікували тыж іншы священники.

Не є правда, же молитвенник про грекокатоликів Христос – моя сила (не „Христос“, як уводить автор) вышов у р. 1971 і в р. 1981 і 1982. Выдрукований був у р. 1970 і в р. 1984 по українськы і церьковнословянськы.

Окрем того, о. Степан (не Штефан!) Пап був Українцём (познав ем го особно од р. 1970, кідь ем робив у Кошицях), не – Русиним.

Не є правда, же теперішні грекокатолицькы єрархы „бессовістно ліквідують шыткы русиньске“. Тото є, просто, блуд.

У Й. В. Тімковіча, в ёго статях, і в Народных новинках, де він їх публікує, видно велику хронічну ненависть до сучасных грекокатолицьких єпіскопів. Братя православны омолоджують єпіскопів, няй ся приголосить к ним. Може го высвятить за єпіскопа. Може ся пак успокоїть. Може уж пак перестане публікувати выдумкы.

Христос воскрес!

Андрій КАПУТА, Свідник

Новодобы мученици за святу Церьков і за віру нашу

„Ісус же отвѣща ім: яко добрі пророчества Ісаія о вас лицемірах, якоже ест писано: сеі людіє устами мя чтут, сердце же іх далече отстоім от мене.“

(От Марка гл. 7, 28)

„...k'ľačiac pri nohách Vašej preosvietenosti, so synovskou oddanosťou a absolútnou podriadenosťou v prachu zeme sa hlboko kloniac a veľanásobne pokorne s poníženosťou bozkávajúc svojimi nehodnými a hriešnymi ústami Vaše obidve štedrosťou a spravodlivosťou prekypujúce, láskavé, milé a sväté archijerejské otcovské ruky s pozdravom oslavy Všemohúcemu Bohu nášmu: Slava Isusu Christu...“

• о. Йосафат Владимір Тімкович, ЧСВВ, еден із новодобых мучеників Грекокатолицької церкви на Словенську.

З такими щірыма, отвореныма, повныма одданости, синівської любови, духовной покоры, глибокой почливости, – словами закінчують свою просьбу уж по чотырнадцятый раз брата Тімковичовы, монахи Чіну св. Василя Великого, достойны Отці духовны Йосафат і Горазд. Веру так, уж по чотырнадцятый раз!!! Просьба... Молять... З великим жалём, зо слызами в очах, на колінах просять, молять, цілють руки, плачуть... Люде,

котры не познають їх писмо-просьбу, можуть собі поставити вопрос: „Кому то адресують повны болю і понижіня слова тоты люде? Не просты люде, але Отці духовны, священици грекокатолицької церкви, монахи Чіну св. Василя Великого, брата Владимір і Андрій Тімковичовы? Хто є тот чоловік, котрого они так покорно, зо слызами в очах просять. Може нянько, брат, уйко, стрыко? Або дахто зо знамых? Може з родины? А, вскутку, є то жывый чоловік, ці просто чоловік без души і сердця? Кому же то складають таку покору, перед кым ся так понижують тоты новодобы мученици за святу церьков і за віру нашу? Перед кым же тоты смілы боєвници за віру нашу і наших предків, тоты жертвы єзуїтського розпусу стають на коліна, перед кым схиляють свої горды головы? І лем як прочітате цілу їх просьбу, дізнате ся просто, же то не є простый собі чоловік, простый смертний

грішник, але же то є і справды незвычайный чоловік, але высокый церьковный єрарх, єго екселенція єпарха Кошіцької єпархії, єпископ Мілан!!! Веру, веру, верховный душпастырь, котрый у своїх проповідях вірникам, у своїх архіерейских настановах, отцѣвских радах закликує своїх вірників „любити ближнёго свого, як самого себе“, припоминаючи ім безсконечно слова Ісуса Христа: „Што не зробите свому ближнёму – не зробите ани мі.“

Также, коло ніг свого єпископа, свого архіерея, верховного наставника стоять в земскім поросі, глибоко схиляють перед ним свої посивілы вже головы, цілють в уклоні єго „милы і ласкавы, святы архіерейскы, отцѣвскы руки і просять поміч, порятунок у їх біді, до какой ся дістали не своєв винов. Стоять над пропастьєв, до какой ся боять впасти і од котрой може їх спасти лем Він, Єпископ, Єпарха Кошіцької єпархії, до юрисдикції котрого теперь належать... Уж по чотырнадцятый раз просять і з болём на души молять свого архіерея: поможте... не дайте вмерти... Але одповіді ніт, не чути ніч. Лем поштарь конштатус: адресат не приймає... Также, вмерай або ідь на улїцію. Они не потребуєть твою синівску ласку, твою вірность Церькви і вірі нашій... ани твої академічны знаня они не потребуєть... они ся їх боять, не годни спати...“

Боже великий, єдиный! За што? За што така кривда? За їх вірность церькви руській? Тій церькви, за яку терпіли в арешті нашы святы священномученици, Преосвящены і Преподобны Владыкове Павел і Василій? Тій, яку не змогла зліквідовати ани злодійска идеологія? Тій, церькви, котру різны світскы релігійны пришелці, што заблудили до нашой церькви, выужыли хытро наслідки комуністичной идеології, хочуть обернути на латинський способ, бо, як повів головный идеолог єзуїтів Федор, „historická skutočnosť“ самобытности нашой церькви „sa nespíe zopakovať“?

О, Боже, змилуй ся над тыма бідныма людми за їх міцну віру, сынівску любов к своїй церькви, глибоку почливість к великанам нашой віры, змилуй ся над нима, бо їм зістали уж лем голы руки а вшытко, на што были схопны як священици, як василіаны, цілых себе, своє ество дали Богу! А єдным махом вшытко, чоґо были схопны, чоґо вірно служыли, чоґо хотіли засвятити цілый свій жывот, –

вшытко од них взяли їх церьковны єрархы і як бездомовців выгнали на улїцію...“

А теперь тоты, середнёго уж віку, люде, кідьже не мають в руках нияку практичну професію, нияке ремесло, окрем своїх універзітнх знань, окрем вірной службы Богу, теперь они суть одказаны на мілость і немілость свого верховного єрархы, на єго рішіня. А він – тихо! Не рече ани слово! Нашто, бо слова, з якыма ся обертаєть к своїм вірникам „любити ближнёго свого, як самого себе“ про него не платяєть. Єго ани не розрушуют... Як є то можне?! Тадь то є фундамент хрістіаньской моралкы, основа людскости... А він тихо і вперто не приймаєть просьбы своих отців духовных, вертаєть їх назад... Уж ЧОТЫРНАДЦЯТЫЙ раз за собов... **Яке то мусить быти тверде сердце, яка нечутлива душа, жебы не відіти муки, терпіня свого ближнёго, жебы не помочи му, не зміловати ся над ним, своїм ближнім, своїм духовным братом?!** Тверде, нечутливе сердце ніч не чує, як тоты бідны люде плачуть, глядають поміч, глядають ей у свого архіерея, свого єпископа: „Отче, – кажуть, – мы уж єдноє ногов стоїме над пропастьєв, змилуй ся, помож“. Не чує, не хоче чути затверділе сердце, не чує камяна душа, бо над головов висить меч, дамоклів меч єзуїты!

„Хто кривдить нам, – говорить Ісус Христос, – тот кривдить і мі; хто зневажать вас – тот зневажать і мене“.

Ці Вы не чуєте слова своєго Учителя, своєго Апостола і Пророка? Ці ся не боїте єго суду, єго проклятя? Господь терпеливый, але справедливый, – ці не так учіте нас?

„... Аще бо отпускаете человеком согрешения их, отпустит і вам отец ваш небесный. Аще лі не отпускаете человеком согрешения их, ні отец ваш не отпустит вам согрешения ваших.“

(От Матфея, гл. 6, 17)

Павел МАСКАЛИК, Пряшів

Перед 2011 роком, коли буде списованя людей в нашій републіці ся частіше обявуют статі о нашій історії, сучасности і роздуми о будучности. Так єм прияв і статью Янка Гриба *Іщі сьме не пробуджены?*, котру опубліковав *InfoРусин*, ч. 5/2010. Автор в ній стисло говорить о закладаню наших першых школ, о заслугах Александра Духновича, Адолфа Добрянського, Александра Павловича... Смутну ситуацію в сучаснім русиньскім школстві автор радить рішати так, же треба **„добивати ся на міністерстві школства повинного двойгодиного навчания предмету русиньскый язык і культура“**.

Но, думам собі, же лем „двойгодиновкы“ ці кружки або і неповинный предмет нашого языка нас не захирають. Мы мусиме закладати повноорганізованы основны школы з русиньскым навчальным языком а наслідно і середні школы. Нам бы были симпатичны повноорганізованы школы, в котрых бы в першій аж пятій класі ся учіли вшыткы предметы по русиньскы а высшы класы основной школы бы могли быти білінгвалны: дакотры (выбраны) предметы бы ся учіли по русиньскы а дакотры по словеньскы (математика, фізика, хемія, біологія...). Подобну сістему бы мала і середня білінгвална школа. Так нашы школярі бы здобыли певны основы з трѣх-штырѣх языків: з русиньского, словеньского, англійского (німецького, французького...). Были бы грамотны і в азбуці!

Чом мы такы выгоды можности не доцінюєме? Чом іґноруєме надобыты успіхы і скусености уж довго ествую-

чіх школ того тіпу? Тадь з білінгвалной школы бы ся матуранты дістали на вшыткы высокы школы, окрем іншого, і на Пряшівску універзіту штудовати комбінації з русиньскым языком і літературов. Чом ся не погнеме з місця? То істо сьме іщі не пробуджены?

Наша старша генерація іщі як-так

Без наших школ выгынеме

прочітать текст написанный азбуков. Но што середня і молодша? Там є пропасть. Наш одклон од азбуки то путь к словакізації, однорондіваню. (Позерай *Народны новинки*, ч. 11-12/2010, *Захранимє кіріломефодьску традицію...*). **Як тоту пропасть здолати? Лем закладанєм школ з русиньскым навчальным языком. То є єдина (!) наша перспектіва.** Без школы не будеме мати учітелів, отців духовных, писателів, читателів... Стратиме свою пресу, радіо, заникне Русиньска оброда на Словенську, ествуючі здружіня, Споллок русиньскых писателів... Не поможе нам ани Світовый конгрес Русинів, ани фолклорны фестивалы. Може по нас зістане даякый слід, буде то, може, ікона в церькви, даякы артефакты в Музею русиньской культуры. **Така є правда – без школы заникнеме! Без школы ся ани не збудиме.**

Колись опорныма стовпами нашой ідентіты была грекокатолицька церьков,

ей отці духовны, учітелі, школа. По р. 1968 сьме вірили, же наша церьков буде надале нашим опорным стовпом. Але не стало ся так. Наш емерітный єпископ цінично і бесхарактерно просаджовав словакізацію восточных літургичных обрядів, материньского слова в пасторації. Пронаслідовав, уражав нашу віру

і їй вірных отців духовных. Но чудуй ся світе, дакотры підлизовачі з наших рядів му недавно хотіли за тото пронаслідования зорганізувати помпезны славы. Но правда вышла наяво – за єго ганебне діло вірници не пришли му подяковати, ани перстінь поцілювати. Поучіть ся з той ганьбы єго права кошіцька рука і тыж єго новый наступця на высшій функції, або іщі зінтензівнять рафінованы методы словакізації, пронаслідования вшыткого русиньского? А де ся діли нашы протесты? Дійде даколи наш протестный голос і до Рима, або тот центр надале зістане про нас глухим як і к іншым критичным голосам?

Колись наш отець духовный був певным опорным стовпом нашой народной школы. Зато тым, котры ся не дали застрашыти, котры не зрадили материньске слово і дотримують візантськы обряды і підпорують закладаня наших школ, належыть сердечне подякованя. Придадут ся к

• Брат Йосафата, о. Горазд Андрій Тімкович, ЧСВВ, тыж терпить за своє пересвідчїня.

„любити ближнёго свого, як самого себе“ про него не платяєть. Єго ани не розрушуют... Як є то можне?! Тадь то є фундамент хрістіаньской моралкы, основа людскости... А він тихо і вперто не приймаєть просьбы своих отців духовных, вертаєть їх назад... Уж ЧОТЫРНАДЦЯТЫЙ раз за собов... **Яке то мусить быти тверде сердце, яка нечутлива душа, жебы не відіти муки, терпіня свого ближнёго, жебы не помочи му, не зміловати ся над ним, своїм ближнім, своїм духовным братом?!** Тверде, нечутливе сердце ніч не чує, як тоты бідны люде плачуть, глядають поміч, глядають ей у свого архіерея, свого єпископа: „Отче, – кажуть, – мы уж єдноє ногов стоїме над пропастьєв, змилуй ся, помож“. Не чує, не хоче чути затверділе сердце, не чує камяна душа, бо над головов висить меч, дамоклів меч єзуїты!

„Хто кривдить нам, – говорить Ісус Христос, – тот кривдить і мі; хто зневажать вас – тот зневажать і мене“.

Ці Вы не чуєте слова своєго Учителя, своєго Апостола і Пророка? Ці ся не боїте єго суду, єго проклятя? Господь терпеливый, але справедливый, – ці не так учіте нас?

„... Аще бо отпускаете человеком согрешения их, отпустит і вам отец ваш небесный. Аще лі не отпускаете человеком согрешения их, ні отец ваш не отпустит вам согрешения ваших.“

(От Матфея, гл. 6, 17)

Павел МАСКАЛИК, Пряшів

ним і вагаючи і дотеперь боязливы отці духовны? Пробудять ся і обновлять добры традиції Александра Духновича і мученика Павла Петра Гойдіча?

Но обнову школ не доцілиме без далшых опорных стовпів, без зьєдночіня сил: без старостів сел, учітелів, родічів, РОС... На тім полю мають свої довгы і орґаны Словенской републікы, як о тім гварив в інтервю наш юбілюючий маэстро Ш. Ладижінський (Позерай *InfoРусин*, ч. 5/2010).

Были сьме пронаслідованы, підцінёваны, ліквідованы. Судьба з Русинами нелюдскы маніпуловала: втягла нас до воєн, повстань, вкрала нам тварь, історію, віру... Но сьме ту. Сьме жывы, бо сьме іщі (!) дость глибоко закорінены в родній землі. Наша ярь пришла в р. 1968 і в р. 1989. Теперь по многих роках од яри докажеме ся під веджінем РОС, многих здружінь, пресы, Інштитуту русиньского языка і культуры, СНМ – Музея русиньской культуры, новой літературы... уж збудити, єднаков ногов выкročити допереду і писати нову нашу історію? **Но писати єй буде мочи лем інтелігенція выхована в наших (!) школах.**

Выкročме до работы на народній ниві. А того, хто іщі дрімле, збудьме! Збудьме і зорьентуйме так, жебы каждый з нас зробив штось хосенне про свій род. Шанса ся нам не мусить вернути. Ани по вольбах, ани по списованю людеи.

Дай нам, Боже, добрый час!

ПєДр. Миколай КСЕНЯК, Ружомберок

Наше походження (2.)

(общоруське)

(Продовження з числа 15 – 16/2010.)

Історія Росіян

Походження народів і народностей мати часто своє коріння в давній минулості. Їх розвиток проходить за довгі тисячоріччя а проходить і в сучасності. Зато многи виводи прияти в тім вопросі мають характер гіпотетичності. О походженню Росіян ествує веце теорій. Мій погляд є такий, же на кожній з них є кус правды. Вець розвой такого великого народа і на такий великій території ся не міг сформувати на основі впливу єдної події. Наісто ту мав місце шырокий комплекс впливів і в розлічньх частях Росії міг быти дакотрый вплив міцніший і зато найвече детермінуючий. Притім вшыткім мій погляд є такий, же первістны Росіянє суть царьскы Скіфы = племено Магоґ.

В Біблії ся на веце місцях споминать назва „рус“ у звязі з країнов Магоґ.¹

Неоціниму поміч нам ту приносить історична лінгвістика.

Палаталізація велар (согласных звуків) х > θ [англ. th] > с (респ. ш) рішить історичну ділему, то значить, обьясноє одкы ся взяло мєно-назва „Рус – Рос“, а то так: роух (roch) > роуе (roth) > россь (Россия) > руссь (Russia).

Слово „ros“, „rus“ vznikло зо слова „roh“, чітай [roch]. Роги звірят были в праісторичньх часах сімболом силы і моци. Носили їх на головах кменёвы началници (старейшины), князі. Пізніше, на знак своєї моци носили роги на своїх головах і кралёве. Слово „коруна“, то значить річ, котру носить краль на голові, означать тыж дословно роги (порівнай італіанське „corona“ або латинське „corona“ – роги. І латинськый „rex“ – краль є властно лем модифікацій старославянського „roh“, чітай [roch]).

Наприклад, в старім перзькым языку (іранськым) слово: „gos, rus“ – глава, водця, начальник, першый зо вшыткых (порівнай наше сучасне „гоз – ум“ – голововой ум, але і червеный, гарджавый, што ся дістало до многах языків світа, напр.: спойня кралёвска, пурпурова червена...);

„sar“ – синонім к „ros“ і сучасному „sar“ – глава, порівнай „sara(h)“ – княгыня, принцезна, кралёвна²;

„sar-ros“ – царь Росів, дословно „глава глав“. „Saros“, днесь „Šariš“ – назва означуюча россяглу локаліту на выходнім Словенську в даколишнім праславянськым розуміню означовала кралёвску територію кменёвых началників, поглаварів росів. Кідь сі Угры підкорили Славян, зачали тото слово хосновати в пейоративнім значіню – про них значило болото, бруд (порівнай мадярьське „saros“ – заболочений) а слово „rus“ ся про них стало синонімом „злобы“ (мадярьське „rossz“ – злий);

„raš“ – бук (Іранці дондєсь тым словом означують стром сорты бук³;

„raš“ – то є стара висловность слова „rus“. Навернутя к старій висловности ся зреалізовало у праславян Келтів, котры мали тенденцію замінєвати висловность звука „y“ звуком „a“ (порівнай назву „Russia“ з кельтсков англійцьков висловностей [raʃ]⁴).

Перзькый історик першой половини 11.

стороча Магмуд Ґардізі, подобно як переважна часть писателів семітського світа, означує Русів племена Магоґ словом „Madžgharijatu“, затоже слово „Magog“ висловлюють в Орьєнті як „madžhus“.⁵

Членове племена Магоґ, т. є. магове, были нелем чародійниками (одты походить і днешнє – маґія), але і воджатаями – поглаварями (русами) і учителями (одты латинське слово „magister“ – учитель).

Такоже історично назва „рус“ не означала назву народа, але была общім титулом. Означала кралів, владарів, першых міджі першыма, началників, владыків, князів. Т. зн. означала пануючий сполоченьскый став, сполоченьску верьству – аристокрацію. І Святе писмо титулує в первістнім гебрійськым языку словом „rus“ найвысшых военських годностарів. Титулує ним краля Давіда, докінця і самого Бога-Сотворителя. В перекладах ся замінять словом „глава“.⁶

Аж пізніше ся тота назва зачала вживати не на означіння сполоченьского ставу, але і на означіння народа – племена Магоґ – царьскы Скіфы, бо членове племена Магоґ были чародійниками і як такы вхопили вшытку владу над остатніма славянськыма племенами (Гомер і Мосох – Тубал).

Часточно освітлює тоту давну минулость Геродот у своій четвертій книзі „Мельпомене“, котра є єдною з девятёх книг ёго „Історії“. Ту уводить леґенду о походженню Скіфів (народа, корый заселяв многи стороча обшырну територію од Алтая по Дунай⁷ і на тій території вытворили Скіфы міцный племінный союз на челі котрого стояли („царьскы Скіфы“). Сучастёв того племінного союзу были далше на западі Тракове і Праславяне, на севері то были фіньскы племена, на западнім Кавказі предкове Адіґів). Была то держава з раннім ступнём класового общества на челі з аристокраціов, з розділінем на области, жытелі котрых ся занимали польногосподарством і годованём худобы. Сучасныма научныма выскумами было доказане, же самотны Скіфы были Іранці⁸ (думать ся тым, же походили з области сучасной державы Іран, де уж днесь жыють генетично інакшы жытелі).

Як пише Геродот, подля слов самых Скіфів – їх леґенд, они суть наймолодшы зо вшыткых народів. Першым чоловіком у Скіфії, тогды іщі незаселений, був Тарґітай. Ёго родічами были бог Зевс і дівка рікы Борісфена (ґрецька назва Дніпра). Мали трёх сынів: Ліпоксаіса, Арпоксаіса і наймолодшого Колоксаіса. За їх жывота впади з неба на землю Скіфів златы предметы: плуг і ярьмо, топір і чаша. Як першый збачив тоты предметы найстарший з братів. Приблизив ся к ним і хотів їх взяти, но злато зачало горіти і він од нёго одступив. Позад нёго приступив середушній брат, но злато зачало зясь горіти. Кідь ся приблизив третій брат, злато выгасло і він сі го взяв зо собов домів. Зато двома старшы братове были згодні з тым, абы ся царём цілої Скіфії став наймолодший з братів – Колоксаіс.

Трёме леґендарны брата представляють тройчленну соціалну структуру старых народів а то:

Колоксаіс – першопочаток жреців (маґів),

Ліпоксаіс – першопочаток вояків,

Арпоксаіс – першопочаток польногосподарів.

Леґенда одводжує од Ліпоксаіса жытелів Западной Скіфії (Побужя), од Арпоксаіса жытелів Карпат і Трансільванії а од Колоксаіса властны скіфскы племена – царьскы Скіфів.⁹ Скіфы, хоць внуторно диференцованы, но вшыткы жытелі єдної країны самы себе называли „Сколоты“, подля мєна свого царя Колоксаіса. Скіфами їх называли „Елліны“. Зато околитый світ звав владнуче кралёвске племено Росів – Русів, маґів племена Магоґ – „царьскы Скіфы“ (позерай напр. Геродот).

Назва „Рус“ одтогды означує найстарший (найменше пять тисяч років старый!) народ. Тот народ пановав і справовав по многи стороча міцну державу – Скіфію. Мож сконштатовати, же потомкове того кралёвского племена Росів – Русів, маґів племена Магоґ – „царьскы Скіфы“ владнуть Скіфії – Сарматії – Росії – Советьскому союзу і знова Росії приближно в ей сучасных границях дондєсь.

В другій половині 1. тисячроча до нашой еры Скіфія зослабла наслідком атаків Готів на западі і Пержанів на юговыході. В бою проти Пержанам (тых вів Даріос I. Гістапс в році 515 до нашой еры) Скіфам помагають їх сусідове – близкы Сарматы, котры подля Діодора Сіцильського были Медійці.¹⁰ Но пізніше Сарматы завоєвали Скіфію і всягды там, де была перед тым Скіфія, стала уж Сарматія.¹¹

Можемо предпозакладати, же Скіфы зістали на своїх місцях і зєединили ся зо Сарматами, затоже:

– є неправдоподобне, абы ся на такий великій території, яку заселяли Скіфы, холем часть з них не захранила і не втекла,

– не суть знамы факты о втіканоу Скіфів,

– їх язык і культура были близкы,

– як споєнці ведно боєвали у войні проти Пержан.¹²

Подля добовых свідоцтв Юлія Помпея Сабіна, ествує в Сарматії сім языків, з котрых найвекший ся зве руськый. Меншу часть творять далшы три языки – лектонійскы.¹³

У своїм фундаменталнім выскумі „Киевская Русь и русские княжества“ академік Б. Рыбаков по деталній аналізі літописных фактів о Славянах і Росіянах вылучуючов методов доходить к вызначному результату: котре племено (в основі то був племінный союз, зложеный з 120 – 150 окремых племен, котры творило дуже много родів, заселяючіх россяглу територію) не належить к Руси. Конкретно говорить, же к Руси не належали Древляне, Радимічі, Вятічі, Словены, Кривічі, Тівєрці і Варяґы. К племену Полян поставив знак вопросу.

Подля погляду Л. Ґумілева, сусідство руськых племінных союзів зо Славянами было про Славян великов бідов, бо стары Росіянє (Рутены, Росы) нападали на Славян. Наконєць але руськы племінны союзы поразили Готы. Векшына з них потім втекла на юг і на выход. Тоты, што втекли на выход, усіли ся в трёх містах – Куябі (Києві), Арзамі (Білоозері?) і в Старій Руси. Бой міджі Славянами і Росіянами ся скінчів вітязством Росіян. Владу перевзяв до своїх рук Рурік, котрый своїм поводом був Росіян, подля професії був нятым вояком-боєвником.¹⁴ Традує ся,

же Рурік, котрый заложив в році 862 дінастію Руріковых, був Вікінґ (Варяґ). Ёго наступник – князь Олег з дінастії Руріків на кінцю 9. стороча добив Київ і спойв найважнішы центры – Новгород, Київ і Смоленск і так vznikла Київська Русь. Росіянє, россіяны по поражджі Ґотами,¹⁵ котры ся дістали мімо ей влады, як магове, наёмны вояци, учителя, давали ся наймати до служеб Славян, у котрых поступно занимали позиції воджатаїв. Подля їх образу ся членове нима овладаных племен поступно ставали „Росіянами“. Так на території выходных Славян ся сформовала руська народность – позерай на мапі ей росшырїня в IX. і X. сторочу.¹⁶

Іщі в 1. тисячрочу нашой еры ся кралёве і владарі вшыткых Славян без огляду на то, ці были скіфского, кельтского або мосхо-іберьского походженя, титуловали назвов „рус“, „рос“. Тота кралёвска назва ся поступом часу стала общороссыреным словом, яке было таким облюблєным, же вшыткы Славяне без выняткы ся ним самы зачали означати (то значить, і Славяне племен Гомер і Мосох-Тубал). В часах св. Кіріла і Мефодія то уж была общославянська назва, то значить, назва рівноцінна днешній – „Славяне“. В узкім розуміню слова были „Русами“ (Росіянами) лем Скіфы (племено Магоґ). І писмо Славян (славянське писмо – старославянське) ся в часах Кіріла і Мефодія называло „руськым писмом“. Общославянська назва „Рус“ была часом вытиснута і помалы ся вытратив тыж кіріломефодьський обряд і культура, котры были вытиснуты латинськым, римокатолицькым впливом.

Мілан СЕМАНЧИК, Тренчін
(Продовження в далшій числі.)

1 Наприклад: Библия, Книга пророка Иезекииля, гл. 38, ст. 2, с. 1028, The Judson Press, Philadelphia, USA. Позерай: Россия перед вторым пришествием. Материалы к очерку русской есхатологии, Сергей В. Фомин, Москва, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1993.

2 Krásnobrodský zborník, III/1-2, o. Gorazd A. Timkovič, OSBM, Cyrilika je staršia ako glagolika, Prešov, Rád sv. Bazila Velkého na Slovensku, 1998, с. 5, 114; порівнай: Encyklopedie Bible, II. Bratislava, 1992, с. 562.

3 Krásnobrodský zborník, III/1-2, o. Gorazd A. Timkovič, OSBM, Cyrilika je staršia ako glagolika, Prešov, Rád sv. Bazila Velkého na Slovensku, 1998, с. 9, 119.

4 Letopis Krásnobrodského monastiera..., o. Jozafát V. Timkovič, OSBM, Prešov, Bazilánske vydavateľstvo Blahovistníka, 1995, с. 14, 19, 20; поп.: A. K. S. Lambton, Persian Vocabulary, «head», Cambridge, с. 275.

5 Letopis Bukovského monastiera..., o. Jozafát V. Timkovič, OSBM, Prešov, Rád sv. Bazila Velkého na Slovensku, 2004, с. 27.

6 Krásnobrodský zborník III/1-2, o. Gorazd A. Timkovič, OSBM, Cyrilika je staršia ako glagolika, Prešov, Rád sv. Bazila Velkého na Slovensku, 1998, с. 5, 50-54, 70, 115, 143, 144;

7 Позерай many: Historicko-zeměpisní atlas školní, Dr. B. Horák, Praha-Smíchov, V. Neubert a synové, I, с. 4.

8 История России, А. В. Века, Минск, Современный литератор, 2004, с. 10.

9 История России, А. В. Века, Минск, Современный литератор, 2004, с. 22, 23.

10 Historia Carpato - Ruthenorum Sacra et Civilis, Michaele Lutskey, B. M. V., Cassovia 1843, Tom I, Caput 3, § 6 a 8, с. 65 a 68; поз. з латинського языка переклад Юрія Сака до українського языка: Історія Карпатських Русинів церковна і світська, Науковий збірник Музею української культури у Свиднику, СПВ Братислава - Відділ української літератури в Пряшеві, 1985-1990; або в перекладі: „Історія Карпатських Русинів“ у шести томах, Ужгород, Закарпаття 1999-2005.

11 Поз. many: Historicko-zeměpisní atlas školní, Dr. B. Horák, Praha-Smíchov, V. Neubert a synové, I, с. 19-20.

12 Historia Carpato - Ruthenorum Sacra et Civilis, Michaele Lutskey, B. M. V., Cassovia 1843, Tom I, Caput 4, § 19, с. 79.

13 Historia Carpato - Ruthenorum Sacra et Civilis, Michaele Lutskey, B. M. V., Cassovia 1843, Caput 4, § 32, с. 92; порівнай: Nestor II., Sjecer, с. 43.

14 История России, А. В. Века, Минск, Современный литератор, 2004, с. 31.

15 Поз. many: Pravek Starovek, Dejepisné atlasy pre ZŠ a viacročné gymnázia, VKÚ Harmanec, 1995, V, ч. 9.

16 Поз. many: Ilustrované dejiny ZSSR, Bratislava, Mladé letá, 1980, с. 15.

НАРОДНІ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинкы. Реалізоване з фінанчнов підпоров Міністерства культуры СР – програм Культура народностных меншын 2010. Шефредактор: Мґр. Александр ЗОЗУЛЯК, редакторкы: ПґДр. Кветослава КОПОРОВА, ПґДр. Марія МАЛЬЦОВСКА, языкова редакторка: доц. ПґДр. Анна ПЛІШКОВА, ПґД. Adresa:

Ľudové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Tel.: 051/772 56 29. Реґістрачне ч. EV 327/08, МІЧ 49 438. Опублїкованы погляды дописователів не мусять быти згодні з поглядами редакції.

Адреса новинок на интернеті: www.rusynacademy.sk,
<http://narodny-novynky.presov.sk>, E-mail: rusyn@stonline.sk

Rusín a Ľudové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+2
VsRP - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2